

ANGLOSRPSKI I PISANJE NAUČNOG RADA

Autor termina „anglosrpski” je novosadski anglista prof. dr Tvrtko Prčić. Neki lingvisti smatraju da treba razlikovati anglosrpski, koji se govori i piše u Srbiji i okolini, od *srblisha*, odnosno *serglisha*, kojim govore naši iseljenici u englesko-govorećim zemljama. I jedan i drugi su pojava da se srpski jezik anglicizira, tako što se miješa sa engleskim jezikom, u pogledu rječnika (leksike), fonologije, sintakse, semantike i pragmatike. Anglosrpski je običajna jezička norma, paralelna zvaničnoj, književnoj. Nastaje i održava se neformalno i spontano, kroz stalni uvoz engleske jezičke norme. U nekim slučajevima je jedva vidljivo, jer smo navikli, a nekada anglicizmi budu očigledni jer su neopravdani, pretjerani, nepotrebni, pa čak i smiješni i karikaturalni.

Izvori anglosrpskog. Postoje različita mišljenja o tome šta je glavni izvor anglosrpskog jezika. Jedni kažu da je školstvo godinama unazad generalno loše, pa i u oblasti jezika, a u srednjoj školi srpski jezik jedva da se uči.

Drugi ukazuju na to da nemamo dobre rječnike i priručnike koji trajno, jedinstveno i jasno tumače srpsku jezičku normu, a koje bi svako mogao imati na svom stolu ili ekranu lege artis. Treći smatraju da glavnu krivicu snose novinski, televizijski, filmski i ini prevodioci. Filmski prevodi su, na primjer, vašar neznalizma. Tu se sreću: „umrla su mi kola”, „skicofrenija” (za shizofreniju), Kurck i Jakuck (za Kursk i Jakutsk), hidrogen i nitrogen (umjesto vodonika i azota) i svakojake druge nebuloze.

Četvrti smatraju da je riječ o nemaru, lijenosti, kopiranju tuđih kulturnih obrazaca i pomodarstvu.

Peti pitaju da li se može izbjeći uticaj engleskog jezika? Teško, odgovaraju. Taj uticaj proističe iz „snage” engleskog jezika i istovremene „slaboće” srpskog. Razne se svjetske i lokalne političke okolnosti sučeljavaju u oblasti jezika. Ne možemo okriviti pojedinca, korisnika srpskog jezika, za to što je engleski jezik „jači”.

Dok se mi nadmudrujemo i treniramo lingvističku strogoću oko malo važnih finesa, Englezi neprekidno stižu sa pojmovima poput *vlog* ili *bot*. U tom smislu, anglosrpski je mjera kulturne (i svake druge) dominacije američkog društva. Toj dominaciji se ne može umaći, a pitanje je i da li treba.

Međutim, što se tiče anglosrpskog, nije tu samo riječ o tuđicama i posrbljenim engleskim riječima. Radi se kolopletu uvezenih društvenih odnosa, vrijednosti, običaja, razmišljanja i ponašanja. Kao što kaže Prčić, njih usvajaju mnogi koji smatraju da su zbog toga moderniji, otmeniji i društveno nadmoćniji – anglocoolturniji.

Takođe, zapažanja i iskustvo govore da vrata anglosrpskom jeziku širom otvara **nepoznavanje srpskog jezika i nedostatak opšte kulture**. Niko nije kriv za to što je engleski „jači”, ali svako jeste kriv ako ne poznaje vlastiti jezik, ako je neobrazovan, ili ako želi da se pokondiri kao tužno-smiješna Fema iz „Pokondirene tikve” Jovana Sterije Popovića. Ovaj tekst je usmjeren ka onom dijelu anglosrpskog jezika koji nastaje iz tih razloga. Nepoznavanje vlastitog jezika (polupismenost), znatno je šira pojava od anglosrpskog, ali anglosrpski *jeste jedna vrsta lošeg srpskog jezika* i taj stav je polazni u ovom tekstu. Teško je zamisliti naučni rad, pogotovo iz nauka o ponašanju,

koji bi čitaocu izgledao uvjerljivo ukoliko je napisan na lošem srpskom jeziku. To jednostavno ne ide.

Štedljivost. Štedljivost (sa i bez navodnika) se često koristi kao argument za opravdanje polupismenosti. Za govorni jezik se zna da je pravi egzemplar štedljivosti. Na osnovu onoga što smo naučili o ljudskoj kogniciji, ona je u cjelini štedljiva, čak veoma štedljiva. U tom smislu, ne možemo optužiti jezik, govorni i pisani, za štedljivost, kad većina ljudi, u većini situacija, *misli štedljivo*. U domenu istinitosti naučnih teorija se, takođe, veoma cijeni štedljivost, odnosno parsimoničnost. Međutim, kad želite da saopštite drugima ideje i saznanja do kojih vam je stalo, nema mjesta „štedljivim” mislima i pismu.

Uzmite sebi za slobodu da budete štedljivi u SMS-u, emailu i sličnim „digitalnim” kratkim formama, ali vaš naučni tekst mora biti do krajnjih granica jasan, cjelishodan i pismen, na radost vašu i čitaoca.

Krutost srpskog jezika. Smatram da srpski jezik nije našao rješenje za nove riječi, a one su danas prijeko potrebne. Pretpostavljam da se izvor tog problema, jednim dijelom, nalazi u gramatici, koja ne dozvoljava slobodu, a drugim dijelom u jezičkim navikama. No, sve bi se to moglo promijeniti, ako se želi, ne odjednom, ali uporno. Primjer je časopis „Danas” za koji smo pomalo navikli da se mijenja po padežima: u „Danasu”, iz „Danasa”. U svakom slučaju, novi pojmovi se neprekidno stvaraju i ako nemate vlastite riječi za njih, morate uvoziti tuđe.

Primjer Francuske. Tokom 17. vijeka, francuski jezik se proširio evropskim dvorovima, plemstvom i diplomatijom, uključujući carsku Rusiju, a zatim i mnoge druge zemlje, koje se i danas nazivaju frankofonskim. Nakon Drugog svjetskog rata, počela je brza ekspanzija engleskog jezika, ne više vojnom silom i osvajanjem, nego ekonomskom, kulturnom i tehnološkom dominacijom. Francuzi su se našli u neprijatnoj situaciji da njihov jezik ne samo da više nije *lingua franca*, nego da moraju učiti jezik tradicionalnog rivala.

Prvo su preduzeli niz administrativnih mjera da ograniče upotrebu engleskog, što je dalo slabe rezultate. Zatim su uveli restorane brze hrane, da zamijene Mekdonalds i zabavne parkove Asteriks i Obeliks, umjesto Diznilenda. Međutim, kod njih postoji „Francuska akademija”, koja se već vijekovima sistematski bavi pitanjima francuskog jezika i koja, za neke suviše konzervativno, analizira i predlaže načine kako da se izbjegnu, zamijene i prevedu anglicizmi. Inače, mješavina francuskog i engleskog se naziva frangle (franglais).

Možda će u budućnosti engleski biti naš službeni jezik, to ne znamo. Za sada nije, a ako i bude, ne mora značiti da će srpski nestati. Treba imati u vidu da je engleski *lingua franca* tek jedan tren u odnosu na grčki i latinski, pa i francuski, koji su vijekovima vladali (nama poznatim) svijetom.

Literatura. Koristićemo više izvora. Na prvom mjestu to su radovi Tvrtka Prčića i njegovih saradnika, koji su se najviše bavili temom „engleskog u srpskom”. Na osnovu toga, institucije koje se službeno bave normiranjem srpskog jezika, usvajaju Prčićeve preporuke za korišćenje engleskog u srpskom. Neki od navedenih izvora su dostupni online, a neki nisu. Neki od navedenih izvora se u cjelini odnose na anglosrpski, a drugi

u posebnim poglavljima ili odrednicama. Naravno, nisu ovo svi mogući izvori. Ima dosta drugih, a i navedeni imaju ili će imati nova izdanja.

- Prčić, T. (2003). Pseudonorma ne sme pobediti, *Jezik danas*, 17, 18-25.
- Prčić, T. (1998). *Novi transkripcioni rečnik engleskih ličnih imena*. Novi Sad: Prometej.
- Prčić, T. (2005 ili noviji). *Engleski u srpskom*. Novi Sad: Zmaj.
- Prčić, T. (2004). *Englesko-srpski rečnik geografskih imena*.
- Vasić, V., Prčić, T., Nejgebauer, G. (2011). *Rečnik novijih anglicizama. Du yu speak anglosrpski?* (drugo izdanje). Novi Sad: Zmaj.
- Vujaklija, M. (1980 ili noviji). *Leksikon stranih reči i izraza*. Beograd: Prosveta.
- Klajn, I. (2004). *Rečnik jezičkih nedoumica* (6. izdanje). Beograd: Srpska školska knjiga.
- Pešikan, M., Jerković, J., Pižurica, M. (2010 ili novije). *Pravopis srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
- Piper, P., Klajn, I. (2013). *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
- Matica srpska (2011). *Rečnik srpskoga jezika* (jednotomni).

ŠTA RADITI?

Opšta sugestija. Istraživači, kao intelektualci, čitaju sve što im dođe pod ruku, od lijepe književnosti, preko stručne i naučne literature do udžbenika. Čitanjem i učenjem sve dolazi na svoje mjesto – ono je jednostavna preventiva protiv prekomjernog uvoza tuđeg jezika.

E sad, pošto smo završili sa tom opštom sugestijom, šta se konkretno može uraditi da se anglosrpski drži pod kontrolom? Loša vijest je da nema jednostavnih pravila, prikazanih na jednom mjestu, usaglašenih međusobno, relativno trajnih i lako dostupnih. Sjećam se jednog velikog projekta SANU koji je otprilike glasio „srpski jezik i nove tehnologije”. Bio sam na jednom davnom predavanju, gdje je jedan matematičar, učesnik u projektu, rekao da ga izluđuje to što kod nas za svako jezičko pravilo ima sto izuzetaka. Tako je i danas. Lingvisti se trude da „optimalno normiraju” jezik, ali im po mom mišljenju to zasada nije uspjelo i situacija je, da budem malo grub, takva da „jezik ide drumom, a narod šumom”. Obrazovanog laika stalno muči osjećaj da komplikovanu gramatiku srpskog ne poznaje dovoljno. A taj frustrirajući osjećaj je izgleda odlična podloga za anglosrpski.

Ipak, postoji na Internetu mnogo mjesta gdje se mogu pronaći pravila upotrebe engleskog u srpskom (pored navedenih izvora). Nažalost, nisu kompletna i nisu uvijek dosljedna, ali mogu biti dovoljna za najčešće dileme. Ako priručnici, rječnici i pravopisi (tako je, jer ih ima više) nude različita rješenja za to kako se nešto piše ili kaže (prilično često), onda mi obični smrtnici uzimamo sebi za pravo da usvojimo *svako* od tih pravila.

U tom smislu, ne tvrdim da su „pravila” koja ovdje prikazujem baš isklesana u kamenu i neminovna kao prirodni zakon. Prosto, prihvatio sam mišljenja uglednih lingvista ili ona pravila oko kojih postoji izvjesna saglasnost (što ne znači da mi sva ona „leže u uhu”; često ne). Takođe, nisam u mogućnosti da vam prikažem sva pravila –

bio bi to rječnik ili pravopisni priručnik. Izabrao sam neka koja zatrebaju kad se piše naučni rad, ili koja su ilustrativna za to kako treba razmišljati povodom anglosrpskog.

Neka osnovna pravila. Ako pišete latinicom, za obrazovane korisnike, ja mislim da nije loše koristiti izvorne nazive: online, website, web page, email itd. Ako ne želite (ili pišete ćirilicom), onda treba prilagoditi dosljedno: onlajn (eventualno onlajn), veb-sajt (eventualno veb-sajt), veb strana, imejl itd. (a ne web sajt).

Anglosrpski koji se koristi u naučnim radovima se često odnosi na englesko pisanje brojeva. Podsjetimo se da mi koristimo decimalni zarez, pa su pravilno napisani brojevi –0,5 i 1.947,19 (*a ne* –.5 i 1,947.19). Pravilno napisani datumi su 1.5.1995. ili 1. V 1995. ili 1. maj 1995. Pravilno pisanje vremena je, na primjer, 13.30 (za pola dva).

U anglosrpskom je uobičajeno obilato korišćenje početnih velikih slova. Pravilno je Matica srpska, Politikin zabavnik, Bulevar oslobođenja, Ulica proleterskih brigada, San ljetnje noći, Trg aleksinačkih rudara. Stejt department, Tajms skver itd. Takođe, pridjevi izvedeni iz imenica, koji se završavaju sa -ski, -čki, -ški; pišu se malim slovom: beogradski, španski itd.

Anglosrpski utiče i na pogrešno formatiranje teksta. Po našem pravopisu, ispravno pisanje pasusa je kao ovdje: bez razmaka između pasusa, ali se prvi red uvlači. Takođe, ispravno pisanje navodnika je kao „ovdje”.

Strana imena. Detaljna pravila transkripcije stranih imena objašnjena su u Prčićevom Novom transkripcionom rečniku, u Matičinom Pravopisu srpskog jezika, Klajnovom Rečniku nedoumica itd. Načelno, može se koristiti prilagođeno ili adaptirano i izvorno pisanje. Prvo je ranije bilo namijenjeno ćirilici (da se ne bi moralo mijenjati pismo), dok danas taj razlog za adaptiranje praktično ne postoji.

Pošto je teško znati kako se koja slova i koja kombinacija slova izgovara na engleskom (a još pri tome postoje engleska narječja), prilagođavanje, tj. adaptacija, tj. transkripcija nije jednostavan posao. Recimo, Prčić smatra da se imena koja postoje i kod nas, poput Mary i Alice, ipak moraju adaptirati tako da se zadrži njihovo englesko porijeklo (Meri i Alis, a ne Marija i Alisa). Postoje ukorjenjene transkripcije, poput Vašington, pa njih treba koristiti tamo gdje su ukorjenjene (npr. za grad i za američkog predsjednika), dok glumca Denzela Washingtona treba pisati Vošington. Ima i mnogih drugih pravila i njihovih izuzetaka, ali se uz Prčićev priručnik i druge rječnike one mogu razriješiti.

Ja smatram da se u pisanju naučnih tekstova treba držati izvornog pisanja, posebno engleskog jezika (ali i drugih) i ne samo vlastitih imena. Sjećam se starog profesora psihologije koji je na predavanjima i u udžbeniku koristio transkribovana imena, a među njima sam zapamtio „profesora Mejeza”. Ostala je to tajna o kome se radilo, vjerovatno o Meyersu, ali da smo kojim slučajem tada pokušali da nađemo njegovu knjigu, teško da bismo je našli pod „Mejez”.

Nastavci uz ime, koje se piše izvorno, u latiničnom tekstu, dodaju se bez crtice: Shakespeareov, Thurstoneov (ne izbacuje se završni *e*), ali Henryjev (da bi se izgovor uskladio sa srpskim). U ćirilicom tekstu, ako se strano ime piše izvorno, nastavci se odvajaju crticom i pišu ćirilicom (Shakespeare-ov). Postoje razni izuzeci, kao obično, a ne treba posebno naglasiti teškoće sa imenima iz udaljenih i slabo poznatih jezika. Preostaje vam jedino da konsultujete priručnike.

Skraćenice koje nastaju od velikih početnih slova (verzalne) pišu se izvorno i u srpskom se ponašaju kao posebna vrsta riječi. Zato je teško definisati pravila. No, u načelu, u latinici se obično pišu izvorno: EBSCO, CIA, WHO, UNESCO, APA, a u ćirilici mogu ili transkribovati: ЕБСКО, ЦИА, ВХО, УНЕСКО, АПА; ili izvorno. Padežni nastavci se odvajaju crticom: EBSCO-u, NATO-u, UNESCO-m itd.

Kad su neke verzalne skraćenice uobičajene, mogu se pretvoriti u zasebne riječi: Uneskova, Nasini, Udbi, Bemusu, Apa (Američka psihološka asocijacija) itd. Postoje

razni problemi, posebno sa verzalnim skraćenicama koje završavaju na -a. Ako kažemo Apina pravila, nestalo bi završno -a. Ako nismo sigurni da će čitalac razumjeti skraćenicu nakon padeške promjene, moramo promijeniti kontekst: pravila APA-e. Međutim, smatra se pogrešnim „pravila APE”, „NASINA otkrića” itd.

Takođe, moguće je i: Bi-Bi-Si, ce-de-rom (Bibisijevo, cede-romom) itd., bez obzira što ce-de ne slijedi iz engleskog izgovora, nego je odomaćeno ovako.

Izgovor. Strogo uzev, izgovor nije tema pisanja rada, ali treba skrenuti pažnju da izgovor obiluje anglosrpskim. Karakteristično za anglosrpski je čitanje brojeva na engleski način: npr., „broj po broj” (7-4-7 za avion), ili razbijeno na dijelove (12-44, za rezoluciju OUN), umjesto 747 i 1244. Takođe, postoji konfuzija oko čitanja Internet adresa (URL-ova). Kako reći www.anglosrpski.co.rs? Ako sagovornik zna da se radi o adresi na webu, najpraktičnije bi bilo: „ve-ve-ve anglosrpski co rs” (pošto već WC izgovaramo ve-ce), ili samo anglosrpski co rs, ili eventualno anglosrpski tačka co tačka rs.

Gramatika, semantika, pragmatika. Anglosrpski je kada se imenica koristi u pridjevskoj funkciji, ispred druge imenice, a takvih primjera je bezbroj: Sava centar, streč pantalone, džez festival, internet stranica, bestseler pisac, a slični su i Samsung telefoni, „Dunav” osiguranje, „lav” pivo i sl. Duh našeg jezika je na strani Centra Sava, pantalona od streča, festivala džeza, piva „lav” itd.

Slično je stavljanje ličnog imena ispred imenice: Kenedi biblioteka, Stanford univerzitet itd. U duhu našeg jezika je: Biblioteka Kenedi, Univerzitet Stanford ili Stanford-ski univerzitet.

Tu spada i pogrešan izbor predloga. Umjesto štetno za zdravlje treba štetno po zdravlje, umjesto hvala za informaciju treba hvala na informaciji, umjesto izvinjavam se za sve što sam uradio treba zbog svega što sam uradio.

Umjesto kontaktirati nekoga treba kontaktirati s nekim. Konsultovati nekoga znači biti konsultant nekome, inače konsultovati se sa nekim. „Sa ili bez diplome” i „za i iz Pariza” nije u duhu srpskog. Treba: sa diplomom ili bez, za Pariz i iz Pariza. Treba biti štedljiv, kažu neki, a ja se pitam šta raditi sa tim silnim vremenom koje ćemo uštedjeti koristeći anglosrpski, recimo „za i iz Pariza”?

Anglosrpske su i fraze: što je skorije moguće, umesto što prije; drugi najveći grad na svijetu (kod nas je ili najveći ili nije, dakle: drugi po veličini) i sl.

Prevesti ili uvesti? Ivan Klajn smatra da je lako prihvatanje pozajmljenica jedno od trajnih obilježja srpskog jezičkog standarda. U drugim jezicima postoji „purizam”, otpor prema stranim riječima, posebno u slovenačkom i manje u hrvatskom. Međutim, prihvatanje pozajmljenica u srpskom je uvijek praćeno jakim posrbljavanjem – do neprepoznatljivosti (npr. šrafčiger od Schraubenzieher, ili sličuge od Schlittschuhe). Danas anglicizaciji niko ne može izbjeći, ali i ovdje ima nas koji bismo radije zadržali naše riječi ili preveli nego uvezli.

Prčić dijeli pozajmljenice u pet grupa: od sasvim neopravdanih, do sasvim opravdanih. Prema toj podjeli, svaki anglicizam se treba razvrstati na sljedeći način.

- *Sasvim neopravdan* je onda kada već postoji domaća ili odomaćena riječ ili izraz. Takvi su npr. *kasting* ili *casting* umjesto *audicija*; *fan* umjesto *obožavalac*; *menadžer* umjesto *rukovodilac*, *upravnik*.
- *Neopravdan* je ukoliko postoji mogućnost relativno jednostavnog prevođenja stranog sadržaja, npr. *billbord* umjesto *reklamni pano*; *air show* umjesto *avio-sajam*; *all-inclusive* umjesto *sveuključivi* ili *sveuključujući*; *open day* umjesto *otvoreni dan* ili *otvorena vrata*; *fashion week* umjesto *nedelja mode*; *resursi* umjesto *sredstva*.
- *Uslovno opravdan* je ukoliko nudi mogućnost upadljivije kraćeg i ekonomičnijeg izražavanja novog ili postojećeg sadržaja od domaće riječi. Takvi su: *PR*, pošto je kraće i ekonomičnije od domaćeg (a) služba za odnose s javnošću, ili (b) osoba zadužena za

odnose s javnošću; afteršejv umjesto losion poslije brijanja; bičvolej umjesto odbojka na pijesku; insajder umjesto dobro obavještena osoba.

- *Opravljanje* je ukoliko uvodi novu nijansu značenja u sistem jezika-primaoca. Takvi su: bej-bisiter pošto se razlikuje od domaćeg dadilja; kambek umjesto povratak; dil umjesto dogovor ili sporazum; laptop umjesto prenosivi računar.
- *Sasvim opravdan* je ukoliko unosi sasvim novo značenje u srpski jezik i time popunjava neku leksičku ili pojmovnu prazninu. Takvi su: milkšejk, fišburger, džetset, tabloid, repovati, džogirati, softver, pošto za njihove sadržaje u srpskom ne postoje druge i bolje riječi.

Oko (ne)opravdanih anglicizama se može voditi rasprava, ali je Prčićev predlog dobar za ilustraciju i razmišljanje. Razmišljanje o tome, na primjer, da treba poštovati iskustva „jačeg” i uvesti rješenja koja su se tamo odomaćila, a koja ovdje ne narušavaju osnovna pravila (poput „drugi najbolji”, Sava centar itd). To bi se moglo nazvati obogaćivanjem, osavremenjivanjem ili unapređenjem jezika.

Rasprava o anglicizmima se često vodi na liniji puristi—antipuristi. Ja sebe smatram puristom u tom smislu da ne podnosim neznanje kao razlog za uvođenje engleskog. Puristi smatraju da su sve te riječi poput: tender, tribunal, bord, implementacija, harmonizacija, evaluacija, edukacija, licenca, sertifikat i sertifikacija, monitoring, importer, autorizovani diler, kolateralna šteta, egzil, fokusirati (se), itd. posljedica nepoznavanja srpskog, lijenosti i inercije – nepotrebni anglicizmi.

Ne treba biti purist pa osjetiti da lokalci (umjesto mještani), babun (umjesto pavijan), reptil (umjesto gmizavac) i eks ili ex (u smislu bivši) spadaju u nepotrebne anglicizme.

Po puristima, nepotrebni su i sljedeći anglicizmi: ekonomija (umjesto privreda), relaksacija (umjesto ublažavanje, popuštanje), asocijacija (umjesto pridruživanje), administracija (umjesto vlada), kopija (umjesto primjerak), spekulacija (umjesto nagađanje), locirati (umjesto pronaći), originalan (umjesto prvobitan), pozitivan (umjesto konstruktivan, saradljiv), masivan ili masovan (umjesto snažan ili ogroman).

Uticaj engleskog na svakodnevni govor vidi se iz sljedećih primjera. Kolokvijalni jezik se, doduše, ne koristi u pisanju istraživačkog izvještaja, ali su primjeri dobri da ukažu na razmjere problema. Veliki broj riječi i formulacija nastaju doslovnim prevodom engleskih riječi i formulacija, u uslovima površnosti i nepismenosti (na oba jezika). „Mogu li da vam pomognem?” (umjesto izvolite); „moje ime je...” (umjesto ja sam ili zovem se); kratke priče (umjesto pripovjetke); vojni kamp (umjesto logor); milenijumska buba (umjesto greška), ručna granata (umjesto bomba), da li te povrijedio (umjesto udario, istukao, uvrijedio) itd. itd.

Anglosrpski nastaje često kada se sa engleskog prevodi doslovno, kombinovano sa neznanjem. Trenutno je, izgleda, i kod nas prihvaćeno da se pomodni engleski žargon *best ever* prevodi sa *najbolje ikada* – „najbolja čokolada ikada”. Ikada, igdje, išta, iko, ikakav mi ne koristimo kao pojačivače superlativa, nego obično upitno, pa je konstrukcija „najbolji ikada” anglosrpski. Dovoljno je reći najbolja, eventualno „najbolja čokolada dosada”, ili: „bolja nego ikada prije”. Slično je i sa alarmom, jer se obično misli na budilnik, a ne na uzbunu (što alarm znači kod nas). Suptilniji primjeri su: ohrabriti (umjesto podstaći ili podržati), pokrivati (izvještavati sa ili o), iskustvo (doživljaj), naslovi (najvažnije vijesti) itd.

Kao aktuelni primjer anglosrpskog može se uzeti engleska riječ *patronizing*, koja se u engleskom jeziku često koristi, a ovdje se pogrešno prevodi kao „snishodljiv”. Mi, zapravo, imamo sličnu riječ, ne baš našu; „paternalistički”, koja prilično odgovara *patronizing*, a moglo bi i „pokroviteljski”, ukoliko to podrazumeva nadmeni stav. „Don’t patronize me” se u engleskom koristi u značenju ne popuj mi, ne drži mi pridike, ne pravi se važan, dakle za nekoga ko je uobražen, nadmen i gleda sa visine. Snishodljiv, opet, znači ponizan, uslužan, udvorički, servilan, ulizički, prekomjerno popustljiv, koji

„nisko hodi”, sasvim suprotno od „patronizing”. Prevođenje patronizing sa snishodljiv je odlična ilustracija dijagnoze sa početka: neznanje srpskog jezika (premda postoje neka nerazumevanja u našim rečnicima, recim Klajn u „Rečniku jezičkih nedoumica”).

Sledeći primjer istog tog neznanja srpskog je prevođenje „heartbreaking” kao „srceparajućeg”. Srceparajuće, ili još jasnije „srceparateljno”, pežorativan je i ironičan izraz za jeftine i lažne emocije iz žute štampe. Ko čita lijepu srpsku književnost, taj osjeća (i zna) razliku dirljivog, potresnog, tronutog ili ganutljivog i srceparajućeg. Ima još bezbroj takvih besmislica koje nas zasipaju sa ekrana i stranica i koje govore da onima koji bi trebali biti nadležni za jezik, u ovom slučaju prevodioci i lektori, nije stalo do srpskog jezika. U naučnim radovima iz empirijskih istraživanja, doduše, rijetko se koriste ove riječi (one su „emocionalne” a ne „kognitivne”), ali ih pominjem da ukažem na sveobuhvatnost teškoća sa anglosrpskim.

Ili, uzmimo sljedeći primjer. Dawkins je 1976. objavio „Sebični gen”, knjigu koja je stekla svjetsku slavu. Između ostalog, u knjizi je promovisao pojam mema. Mem je replikator, prenosi se sa generacije na generaciju i podlozan je „prirodnom odabiranju”. Međutim, to nije molekularno biološki entitet, nego je riječ o ideji, misli. Dawkins u knjizi objašnjava da je riječ mem skovao tako da podsjeća na gen (jer je i pojam analogan). Moja koleginica Jelena Stakić, koja je knjigu prevela, ispravno je odlučila: pošto kažemo gen, kažemo i mem (a ne džin i mim). Kad neko ovdje kaže mim, to je par excellence ilustracija anglosrpskog iz neznanja.

Lažni prijatelji. Postoje brojni primjeri engleskih riječi koje su iste kao naše, ali u engleskom imaju drukčije značenje. Nazivaju se lažni prijatelji. Onaj ko ih koristi sa engleskim značenjem, govori anglosrpski.

Npr. *academia* se odnosi na svijet nastavnika i studenata, *academic* je profesor (obično univerzitetski) i nikako se ne može prevesti kao akademik, ma koliko je taj anglosrpski termin postao čest, jer to ovdje označava člana Akademije nauka i umjetnosti. *Academic* se često može prevesti sa intelektualac, ili eventualno profesor, odnosno student. Međutim, mi imamo pridjev akademski – akademska rasprava, npr. – koji odgovara engleskom pridjevu *academic*. Dakle, Google scholar je Akademski Google, a nikako Google Akademik jer je to anglosrpski po dva osnova.

Definite i *definitely* označava određeno, izvjesno, jasno ili nesumnjivo, a ne konačno, kao u srpskom. Na engleskom je konačno *eventually*; *eventually* nije eventualno; *censure* je osuda, a ne službeni pregled štampe, knjiga, televizije itd.; *evidence* je dokaz, a ne popis ili spisak; *pathetic* je jadno ili bijedno, a ne patetično; *residential* je stambeni, dok se rezidencijalni u srpskom odnosi na rezidencije važnih osoba.

Prevođenje. Ovdje pod prevođenjem mislimo i na prevođenje tekstova, ali prvenstveno na zamjenu engleskih riječi srpskim ekvivalentom (rječju ili izrazom). Stvaranje *novih* srpskih riječi kojima bi se zamijenile nove engleske je veoma rijetko. Prevodioci „antipuristi”, recimo, kažu da posežu za anglicizmom jer nemamo našu riječ, ili ona nije zgodna (ne mijenja se po padežima, recimo). Primjer je bekstejdž. Međutim, nikome ne pada na pamet da se skuje naša riječ.

Postoji uvjerenje da je engleski nekako slikovit, dušu dao za nove kovanice, dok je srpski krut i zahtijeva opširne opise. Kao što rekoh, krutost našeg jezika je neosporna i ako se to ne promijeni ostade jezik na raspolaganju samo pjesnicima za koje se smatra da su jedini vlasnici *licentie poetice*.

Kad se čitaju forumi na Internetu, vidi se da diskutanti često prevedene termine i izraze, a pogotovo nove srpske riječi smatraju „skrnavim”, dok im uvezene (i posrb-ljene) riječi ne smetaju (poput sabskrajbovanja). No, ne misle svi uvijek tako, što znači

da prevođenje valja raditi pametno, smisleno i sa osjećajem za zajedništvo i za širi interes (a ne za pojedinačne preferencije).

Prevođenje, naravno, nije za svakog, „ono se ne može naučiti,” kako je neko primijetio. Za to treba veliko znanje i iskustvo. Prevođenje stranih riječi bi trebao biti posao „Odbora za standardizaciju srpskog jezika” (koji jeste davno osnovan, ali ne poznajem njegov sadanji status) ili jednog ili više uglednih autora koji bi to uradili u ime „Odbora”. Po mom uvjerenju, trud oko prevođenja stranih riječi se isplati. Premješta lokus narodnog potkrepljenja u nas same, razvija pažnju i ljubav prema vlastitom jeziku, razvija razumijevanje oblasti generalno i vježba mozak.

Stanislav Fajgelj, 20. 7. 2024.